

אימה ואמונה: העוצמה, החולשה והאשליה של דאע"ש

נמרוד הורביץ

דאע"ש בונה אשליות כדי לטשטש את כישלונותיו המצטברים בשדה הקרב. במלחמה התודעתית הזו משחקים לידי פוליטיקאים ופרשנים

במאמר שכותרתו "דאע"ש מנצח: על ארצות הברית לנקוט בקרוב באופציה היחידה שנותרה לה" מבקש מייקל שואר (Michael Scheuer), איש סי.איי.איי. לשעבר, לבוא חשבון עם ארצות הברית, ארצו ומעסיקתו, בשל מדיניותה המוטעית כלפי דאע"ש (אל-דוולה אל-אסלאמיה פי-ל-עראק ואל-שאם). שואר, שהוביל את צוות החקירה שהתחקה אחר בן לאדן, כותב: "הדרך היחידה להתגונן מפני האסלאמיסטים היא להפסיק כל התערבות ולתת לסונים, לשיעים ולישראלים ליישב את ענייניהם באיזו חגיגת רציחות שנראית להם". אמנם שרוב ישראל לאורגיית המוות הסונית-שיעית תמוהה במקצת, אולם הנחת היסוד של שואר חושפת דרך חשיבה נפוצה במערב: דאע"ש מנצח והמערב חסר אונים.

המאמר – שראה אור ב-8 באוגוסט 2015 באתר האינטרנט של שואר, ופורסם באותו חודש גם בידי דאע"ש בביטאון דאבק, הנרפס באנגלית – מעיד על יכולותיו יוצאות הדופן של הארגון לתעתע באויביו ובחסידיהם גם יחד וליצור לעצמו דימוי של מנצח בעורו מפסיד בשדה הקרב. מזה כשלוש שנים דאע"ש מקרין עוצמה שהיא הרבה מעבר לכוחו האמתי. במקום לשלוט על מרחבים ענקיים ולהגשים בהם את חלום הח'ליפות, כבר בראשית 2014 הוא סולק מאזורים לא מעטים בידי מיליציות סוריות מקומיות, ובשנה האחרונה הוא אף הובס בסדרת קרבות ברמאדי, בתכרית, בסנג'ד, בקובני, ובתרמור. אם אחרי ההפסדים הללו מומחים לחקר הטרור, כמו שואר, עדיין רואים בו "מנצח", אין ספק שדאע"ש הוא רב-אמן בהולכת שולל.

דאע"ש מצליח לבנות לעצמו דימוי של ארגון רב-עוצמה בשל יכולתו לעורר חרדה בלב אויביו ואוהדיו. כמו רוצחי המונים אחרים, אם מדינות ואם תנועות טרור, גם דאע"ש בונה את דימוי הכוח שלו באמצעות הפחדה. כפי שכתב יובל נח הררי, "בטרור הפחד הוא כל הסיפור, והוא אינו עומד בשום יחס לכוח

המופעל¹. אולם דאע"ש, הפוגע בכל מי שאינו שייך לארגון ובו בזמן מסתער על עתיקות וחפצי אמנות, מפחיד את הצופים בו יותר מתנועות טרור מוכרות אחרות כיוון שבמקרה שלו אי אפשר להבין את ההיגיון המנחה אותו. בניגוד לתנועות טרור המשתמשות באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות, דאע"ש יוצר רושם שהוא דבק באלימות לשם אלימות. הרוע שדאע"ש מגלם מעורר בעתה בקרב הצופים בו ובמעשיו משום שהם אינם מצליחים למצוא להם שום הסבר.

הרוע עובר, כפי שמלמדת תגובתו של מייקל שואר. דאע"ש מוכיח שהוא יודע להטיל את חיתתו: יריביו מפחדים להתעמת עמו והאוכלוסיות המתגוררות בשטחים שכבש מצייתות לו. יתר על כן, יש גם מי שמוקסמים מכך שהוא מבהיל את העולם כולו וקובע את סדר היום הגלובאלי ובשל כך מצטרפים אליו. דימוי ההצלחה של דאע"ש נעוץ בכך שהן אויביו והן חסידיו אינם מבחינים בין טרור לבין כוח צבאי.

אולם דאע"ש לא רק מטיל אימה. הוא גם מנסח תפישת עולם המצדיקה את מעשיו ומושכת אליו תומכים המאמינים בדרכו. גיוס אנשים מן השורה, המשתפים פעולה עם התנהלות ברברית בשם אידיאולוגיה, איננה ייחודית לדאע"ש ולתנועות אסלאמיסטיות מיליטנטיות. תופעות דומות מוכרות היטב גם בחברות מערביות: מהפכנים בצרפת בסוף המאה ה-18 ערפו ראשים בפומבי בשם החופש, השוויון והאחוה, אנשיו של סטלין רצחו מיליוני אנשים בברית המועצות בשם הרעיון הקומוניסטי, הנאצים רצחו יהודים, הומוסקסואלים ובעלי מום בשם רעיון טוהר הגזע. לא אחת, אימה ואמונה הולכות יד ביד.

הקסם של דאע"ש, המושך קומץ מוסלמים למרחץ הדמים שהוא מחולל, מצוי בתפישת העולם והאסלאם הייחודית לו – תפישה הנותנת מענה למצוקות הרגשיות של המצטרפים אליו. אולם היא גם מסכה לו נזק, משום שהיא תלושה מן המציאות ומובילה להחלטות אוברניות המסוכנות לו-עצמו. רק כאשר מבינים את תפישת עולמו, המושתתת על אשליות אשר מעצימות אותו ומחלישות אותו בו-זמנית, ניתן לרדת לעומקו של סנוורו, עיוורונו וכישלוננו של דאע"ש.

כישלון ואשליית כוח

היכולת של דאע"ש להטיל מורא ולשבש את שיקול הדעת של אויביו ניכרת בראיון שהעניק מייקל מורל (Michael Morell), סגן מנהל הסי.איי.איי., לשבועון טיים, ואשר פורסם אף הוא בביטאון דאע"ש – דאבק, ובו הוא קבע כי "דאע"ש מהווה איום חמור על ארצות הברית ולאינטרסים שלה ברחבי העולם, והאיום הזה גדל מיום ליום". בהמשך המאמר פירט מורל את הישגיו של דאע"ש בהשלטת טרור ואת יכולותיו להשתלט על אזורים רבים בעולם, אך התעלם מתבוסותיו הצבאיות במזרח התיכון. נטייתו של מורל להציג את הצלחותיו של דאע"ש באופן חד-צדדי מבלי לבחון את כישלונותיו תמוהה, שכן, כדי להעריך נכוחה את יכולות היריב יש להתבונן בתמונה כולה: בכישלונות לצד ההצלחות ובמגבלות לצד היכולות.

רשימת הכישלונות של ארגוני טרור אסלאמיסטיים סוגים ארוכה והשלכותיה מרחיקות לכת. בראשה עומד הכישלון החוזר ונשנה להפיל משטרים. במשך 50 שנה שואפים ארגונים אלה למוטט משטרים במדינות

1 יובל נוח הררי, "טרור מהו? מימי-הביניים ועד למאה העשרים ואחת", זמנים 108, גרסה אלקטרונית.

מוסלמיות – לשווא. כבר בשנות ה-70 וה-80 התעמתו ארגונים כמו אל-תכפיר ואל-הג'רה במצרים, והאחים המוסלמים בסוריה, עם השלטונות אך חוסלו על ידם. גם בעשורים הבאים, כאשר שליטים הופלו בסופו של דבר, לתנועות האסלאמיסטיות הסוניות היה תפקיד שולי במהלך האירועים שהובילו לכך – אם הן בכלל השתתפו בהם. למשל, השלטון באפגניסטן נפל בשלהי שנות ה-70, אחרי שהמפלגה הקומוניסטית האפגנית, בשיתוף עם כוחות סובייטים, השתלטו על המדינה. רק בהמשך נכנסו כוחות אסלאמיסטים, בסיוע של ארצות הברית ופקיסטן ולחמו בסובייטים. ובמאה ה-21 עורערו המשטרים בטוניסיה, בלוב, במצרים ובסוריה בהתקוממויות עממיות. דאע"ש ויתר התנועות האסלאמיסטיות המיליטנטיות לא נכחו כלל באירועים הללו.

גם בעראק, המרחב בו דאע"ש נוסד, השלטון לא הופל על ידי ארגון הטרור אלא על ידי האמריקאים. רק אחרי שהאמריקאים פרקו את מנגנוני השלטון של סדאם חסיין ב-2003, החלו מיליטנטים לזלוג לתוך המדינה המתפוררת. אולם כבר בשנים הראשונות לקיומו של סניף אל-קאעדה בעראק התעוררו חילוקי דעות בינו לבין המנהיגות הוותיקה של אל-קאעדה, שישבה באפגניסטן ובפקיסטן. אבו מסעב על-זרקאוי, פושע לשעבר, תושב ירדן, שהצטרף לאל-קאעדה בשלהי המלחמה באפגניסטן (1979-1989) והקים את גרעין הפעילים של אל-קאעדה בעראק שברבות הימים ייקרא דאע"ש, היה אלים יותר, יהיר יותר ושפתני יותר מאנשי ההנהגה הבוגרת, והחיכוכים בינו לבינם עלו עד מהרה על פני השטח. ב-2006 חוסל אל-זרקאוי בידי ארצות הברית, אולם אנשיו המשיכו את דרכו: אלימות חסרת רחמים נגד איביהם והקמת ישות פוליטית. הנוקשות של דאע"ש הובילה לעימותים בלתי-פוסקים עם תנועת האם, אל-קאעדה, ולבסוף לפיצול של ממש: ב-2014, כאשר המנהיג הנוכחי של דאע"ש, אבו בכר אל-בגדאדי, הקים ח'ליפות, סירבו מנהיגי אל-קאעדה להכיר בקיומה.

ההצלחות הצבאיות של דאע"ש היו צנועות ואיחרו לבוא. כמשך כשמונה שנים, בין 2003 ל-2011, בעת שארצות הברית פירקה את עראק של סדאם חסיין ואת הבעת', חדרו זרקאוי ואנשיו לעראק ועשו כל מאמץ לשבש את בנייתה מחדש, בתקווה לעורר כאוס ולנצלו להקמת מדינה מוסלמית. אולם חרף האברות הרבות שהסבו לאמריקאים ולאוכלוסייה העראקית, לא עלה בידם להפיל את השלטון וליצור את הריק הפוליטי שיאפשר להם להקים מדינה אסלאמית. נהפוך הוא: בשנים 2006-2010, כאשר האמריקאים התמודדו עם ממשכי דרכו של זרקאוי, היכולות הצבאיות של דאע"ש נשחקו ומספר הפיגועים שיוזם ירד במידה ניכרת.

הכישלון בעראק חזר על עצמו בכל מקום שאל-קאעדה ודאע"ש פעלו בו באותה עת. בחצי האי ערב, ובייחוד בתימן, ביצע אל-קאעדה עשרות פיגועים, אך כמו בעראק, למרות המספר הגבוה של ההרוגים, ובהם אזרחים רבים, השלטון נותר עומד על כנו. מי שהצליח במקום שאל-קאעדה נכשל היה העם התימני שבאמצעות מחאה אזרחית הביא להתפטרותו של נשיא תימן עלי עבדאללה סאלח בינואר 2011. כתוצאה מהתפטרות הנשיא וערעור השלטון בתימן ניסה אל-קאעדה להקים מדינות אסלאמיות בכמה מאזורי תימן, אך המתחים בין שליטי המדינות הללו לבין השבטים המקומיים, לצד פעולות של צבא תימן, הובילו להתמוטטותן. גם בצפון אפריקה ובסומליה כשלו הניסיונות להקים מדינות אסלאמיות, אם בשל חיכוכים עם האוכלוסייה המקומית ואם בעקבות התערבות צבאית.

אם כן, למרות הפיגועים הכואבים שאל-קאעדה ודאע"ש ביצעו ומבצעים במערב, במזרח התיכון הם היו "מפסידנים סדרתיים". רק ב-2011, כאשר ההמונים זרמו לרחובות והפילו דיקטטורים, הם התאוששו. וכך,

מה שהתנועות האסלאמיסטיות המיליטנטיות לא הצליחו לעשות בעשור, ההמונים עשו בכמה שבועות. מה אפוא מסוגל דאע"ש לעשות? דאע"ש מסוגל לחדור למרחבים שהשלטון המרכזי קרס בהם ולהשתלט על אוכלוסיות מפוצלות ומסוכסכות. גם בעראק וגם בסוריה, דאע"ש לא היה חזק דיו כדי להפיל את המשטרים, אבל הוא היה מתוחכם דיו כדי לנצל ריק שלטוני, פיצולים חברתיים ותסכול של קבוצות מדוכאות. לאחר שחדר לאזורים מוכים אלה הוא ביסס את שליטתו בהם באמצעים פסיכולוגיים, ובעיקר הטלת אימה, שבטווח הקצר מחזקים אותו אולם בטווח הארוך מייצרים קשיי שליטה.

אימה

הלוחמה הפסיכולוגית שמנהל דאע"ש משיגה סדרה של הישגים מוחשיים: אימה משתקת – המשבשת את שיקול הדעת של אויביו, מדכאת את כושר ההתנגדות של תושבי השטחים שכבש, ומצמיחה את תפקוד מוסדות המדינה – וכתוצאה מכך יוצרת כאוס. שיטת פעולה זו מיוחסת למספר מנהיגים והוגים של האסלאם הסוני המיליטנטי, וביניהם אבו מסעב אל-זרקאוי, המתואר כמי ש"שאף לייצר כמה שיותר כאוס [...] באמצעות גרימת מוות, פגיעות ונזק לאויב [...]"; באמצעות כאוס הוא ביקש למנוע ממשטרים עריצים להשיג יציבות" (ראבב 1:36). ערעור היציבות והפלת משטרים הם השלב הראשון באסטרטגיית הכאוס של זרקאוי; השלב השני הוא החדרת כוחות אסלאמיסטיים לתוך הריק הפוליטי שנוצר והקמת מדינה אסלאמית. כמו מהפכנים רבים שקדמו לו, גם זרקאוי סבר שהרס העולם הישן הוא תנאי לבניית עולם חדש.

טרור, כמו צדק, חייב להיראות, כיוון שרק כך הוא מצליח להשפיע על סביבתו. בשל כך בחרו זרקאוי ואנשיו להעצים את השפעת מעשיהם על ידי תיעודם ושידורם במגוון אמצעי תקשורת. האלימות חסרת הרסן ומופעית המוות – עריפת ראשים, הוצאות להורג המוניות, שריפת הטייס הירדני בעודו בחיים – צולמו והופצו ברחבי העולם. מטרתם של סרטוני הסנאף הללו הייתה להרתיע מנהיגים מערביים השוקלים לשלוח צבא לאזור, וצעירים עראקים השוקלים להצטרף לכוחות הביטחון ההולכים ונבנים תחת השגחתם של האמריקאים, ולא פחות מכך – למשוך אל דאע"ש מוסלמים הכמהים לעוצמה וששים להתנגשות עם המערב.

נקודות הכוח והתורפה של אסטרטגיית הכאוס והישענותה על טרור פוליטי נחשפו כאשר דאע"ש חדר לסוריה. תפישתו של זרקאוי יושמה בסוריה בידי חג'י בכר, קצין מודיעין ששירת בצבא סדאם חסיין וחבר לאסלאמיסטים הקיצונים לאחר שהאמריקאים הדיחו את חברי מפלגת הבעת' מהצבא. ב-2012 יצא חג'י בכר לסוריה כדי לנצל את ואקום הכוח לטובת דאע"ש. לשם כך הוא נקט שתי שיטות: השגת מידע והשלטת פחד.

המידע הושג באמצעות הפעלת הקהילה נגד עצמה. כמו שירותי ביטחון רבים, בייחוד במזרח אירופה, פרשו אנשיו של חג'י בכר בשיטתיות רשתות ריגול שהניעו את תושבי המקום לבלוש אחר שכניהם. גיוס המרגלים נשען על שיטות הפעלה מוכרות: הזדהות רעיונית, נקמה במוסדות, במשפחות, או במקורבים, כסף, והרפתקנות. בסופו של דבר נוצרה בכל יישוב רשת של מרגלים המדווחים על ארגונים ומיליציות הפועלים באזור, על משפחות עשירות שניתן לסחוט מהן כסף ועל אנשים הנחשדים בהתנהגות עבריינית, אם פשעי רכוש ואם פשעי מוסר ומין.

עדויות לא מעטות על הלחצים והמניפולציות שדאע"ש הפעיל נגד האוכלוסיות המקומיות עולות מדברי מתנגדיהם. מג'אהד אל-שאמי, מנהל האתר "דיר א-זור נטבחת בדממה", מספר שדאע"ש מנהל מעקב יומיומי אחרי מי שמסרב להגיע לבית המשפט כדי להתלונן ולמסור בפניו מידע. לטענתו, "יש לו [=לדאע"ש] סוכנים מקומיים הפועלים למענו באופן חשאי. כך דאע"ש יודע בתוך דקות ספורות כל מה שמתרחש". דאע"ש אינו נדרש אפוא לכוחות צבא גדולים ביישובים שתחת שליטתו, שהרי התושבים משגיחים על עצמם.

"הסוכנים המקומיים" הנזכרים בדבריו של מג'אהד של-שאמי הם המספקים לדאע"ש את המידע המאפשר לו לחטוף מנהיגים מקומיים שעלולים להתנגד לו ולהוציאם להורג. במאי 2013, לדוגמה, החל בעיר רקה גל של חטיפות ורציחות. בין הקורבנות היו ראש המועצה המקומית, אח של סופר ידוע ומנהיגי תנועות מקומיות. הדבר נמשך ללא התנגדות במשך חודשים, שבמהלכם רבים מן המנהיגים המקומיים וראשי השבטים באזור נשבעו אמונים לדאע"ש.

לצד אלימות בוטה, דאע"ש מטיל מורא באזורים שבשליטתו באמצעים לגיטימיים לכאורה, כגון החלת פרשנות מחמירה משלו לחוק השרעי. בהקשר זה בולט במיוחד יישומם של עונשי החרדור – עונשים פיזיים הנזכרים בקראן, ובהם כריתת ידיהם של גנבים, צליבת שורדי דרכים וסקילת נואפים. במקביל, אנשי אוסרים על עישון, כופים השתתפות בתפילות במסגדים ומשליטים את כללי המוסר באסלאם במרחב הציבורי, ואיסור על גברים ונשים שאין ביניהם קשר משפחתי להיראות ביחד בפומבי. החלת השריעה וטיהורה המוסרי של החברה הפך למפגן כוח פולשני המאפשר מעקב ושליטה בקהילה כולה.

ההתעללות באוכלוסיות המקומיות פעלה עד מהרה ככומרנג ודאע"ש החל להיתקל בהתנגדות אלימה. התנגדות זו הגיעה לשיאה בינואר 2014, אחרי שהארגון הגדיש את הסאה בסדרת רציחות חסרות הבחנה והניעה כמה מיליציות בצפון סוריה, ובהן "צבא המג'אהדין", "צבא סוריה החופשית" ו"החזית האסלאמית", להתלכד ולצאת למערכה נגדו. הן אכן סילקו את דאע"ש מכפרים רבים באזור חלב ואדליב ואף הוציאו אותם מרקה, אלא שלאחר ימים אחדים הגיעה תגבורת שאפשרה לכוחות דאע"ש להחזיר לידיהם את השליטה בעיר. בקרבות על המרחב של רקה דאע"ש שמר על העיר עצמה, אך איבד שטחים סביבה.

לרשימת הכישלונות של דאע"ש, ובראשה התעוררותה של ההתנגדות הצבאית בצפון סוריה, ראוי להוסיף את גלי ההגירה מהשטחים שתחת שלטונו. מנקודת הראות של דאע"ש, נטישת שטחים שבשליטתו פוגעת בתדמיתו, שהרי, לשיתו, הוא מקים מדינה אסלאמית צודקת שאמורה למשוך אליה את המוני המאמינים, ולא להבריא אותם מפניה. יתרה מזאת, תושבים שנשארו בשטחים שבשליטת דאע"ש הקימו קבוצות שתכריהן מסכנים את חייהם ומרווחים למערב על המצב השורר ביישוביהם. ולאחרונה אף יצאו תושבי כמה ערים בהפגנות נגד דאע"ש.

בנוסף להתנגדות של תושבי סוריה, דאע"ש מתמודד עם ביקורת עקרונית המושתתת בו על ידי מנהיגי אל-קאעדה. כבר לפני למעלה מעשור, כאשר זרקאוי ואנשיו החלו לביים מופעי אימה, הם ספגו ביקורת מצד מוסלמים מן השורה ומצד מנהיגי דת בעולם המוסלמי, ואפילו מצד תנועות טרור רצחניות כגון אל-קאעדה. ב-2005 שלח איימן ט'ואהירי – מי שהיה אז המנהיג השני בחשיבותו באל-קאעדה וכיום, אחרי שאוסמה בן לאדן חוסל, עומד בראש הארגון – מכתב לזרקאוי ובו דרש להפסיק את האלימות האכזרית

המעוררת ניכור בלב ההמונים אשר ללא תמיכתם המאבק נגד הכופרים ירד לטמיון. לדבריו, לצד הפחד שזורע דאע"ש בקרב אויביו הוא גם מעורר רתיעה ועוינות בקרב תומכיו האפשריים: "מבין המעשים שהמוסלמים, אשר אוהבים אותך ותומכים בך, לא מסוגלים לקבל, נמצאים מחזות השחיטה של השבויים".

אלא שמנהיגי דאע"ש התייחסו בביטול לביקורת של מפקדיהם לשעבר מאל-קאעדה ואף זלזלו בהם בשל מה שראו כרפיסות וביזו אותם בפרהסיה: במאמר שהתפרסם בדאבק כינה לוחם דאע"ש את ט'ואהירי "סנילי וסוטה מדרך הישר" (דאבק, 12:55)

למעשה, הוויכוח בין אל-קאעדה לדאע"ש ניטש בעיקר בשאלה עד כמה חשובה דעת הקהל במאבק לטהור האסלאם ולהפצתו. נתון הפתיחה של דיון זה הוא שהאסלאם המיליטנטי נכשל במאבק על ליבו של הציבור המוסלמי. על פי מחקר של PEW, בכל המדינות המוסלמיות, פחות מ-15% מן הציבור תומכים בדאע"ש, וברבות מן המדינות הללו, התמיכה אף נמוכה מ-10%. יתר על כן, לצד הנתונים המלמדים על כך שדאע"ש אינו פופולרי בקרב המוסלמים עולה נתון נוסף: מספר המצטרפים לתנועות הג'אהדיסטיות בשנים 2013–2015 מוערך בכ-30,000, כלומר פחות ממאת האחוז מכלל 1.7 מיליארד המוסלמים בעולם. ברור אם כן שעם מספרים כאלה לא ניתן לממש את חלומות ההשתלטות הגלובאלית, שחסידי דאע"ש ואל-קאעדה מטפחים.

לעדויות המוצקות המלמדות על יחסו השלילי של הציבור המוסלמי כלפי תנועות אלו יש להוסיף את חילופי הדברים שבין ט'ואהירי וזרקאוי, אשר כותבים בגלוי על ההסתייגויות של מרבית המוסלמים משתי התנועות. אולם, למרות שאל-קאעדה ודאע"ש ערים לכישלונם, הם מתמודדים אתו בצורות שונות, ואף הפוכות: אל-קאעדה שינה את גישתו להמונים ומנסה לחבור אליהם, ואילו דאע"ש רואה עצמו כמי שפועל בשם חזון הצדק המוחלט שכדי ליישמו, יש להתעלם מרחשי ליבם של ההמונים ולהשתלט עליהם, ולו גם בשיטות הפחדה.

ההסכמה הנדירה שבין ט'ואהירי, זרקאוי וחוקרי אסלאם מערביים, המכירים בכך שהאסלאם המיליטנטי כשל באופן היסטורי לגייס את תמיכת ההמונים, הייתה יכולה להרגיע מגמות אסלאמופוביות במערב, שכן, דאע"ש נכשל בגיוס ההמונים, בעוד תנועות אסלאמיסטיות מתונות יותר כגון האחים המוסלמים וחמאס, מצליחים למשוך מספרי תומכים גדולים הרבה יותר. אך בפועל תקשורת הצמאה לדרמות הדרשותיות, ולצידה פוליטיקאים שהתמיכה בהם נוסקת ככל שגוברת הבהלה מפני מוסלמים וערבים, מתעלמים מנתונים אלה, כנראה משום שהם לא מעוניינים להכניס את תופעת האסלאם המיליטנטי לפרופורציות פחות מאיימות. כך, בנאומו באו"ם משנת 2014, המשיך נתניהו במסע ההפחדה וקבע: "שדאע"ש וחמאס הם שני ענפים של אותו עץ רעיל. דאע"ש וחמאס חולקים אמונה פנאטית".

הכישלון הכפול של דאע"ש, הן בשדה הקרב והן בגיוס ההמונים, מעורר את השאלות: מי הם 30,000 המצטרפים, שהגיעו לסוריה ועראק מלמעלה ממאה מדינות בין 2013–2015? מהי תפישת העולם המובילה אותם לצעד מעין זה? וכיצד דאע"ש מנצל את הגירתם כדי לעצב אותם כגיבורי תרבות?

גיבורי תרבות

בטור המתפרסם בכיטון דאע"ש דאבק, "מבין המאמינים יש גברים", מספרים עורכי הכיטון על חברי הארגון שנהרגו: איש דעוה (תעמולה) שנהג להתנדב לשמירות בלילות, לוחם שהשתתף בכמה וכמה קרבות – והרוצח הידוע לשמצה ג'והן הג'האדיסט. כל אלה מוצגים כדמויות מופת לחבריהם שנתרו בחיים. כמו בסיפורים על אודות גיבורי תרבות בחברות אחרות, גם בסיפורים אלה משובצים פרטים הממחישים את ערכי התנועה, ומעל לכול, את ערך המסירות העילאית: הנכונות להקריב את החיים למען המטרה הנשגבת – טיהור האסלאם והפצתו.

כך, למשל, ברשימה ביוגרפית קצרה על אבו ג'עפר אל-אלמאני ("הגרמני") מופיעה תמונה של בחור חייכן, לבוש חולצת טי, הנראה כצעיר ישראלי המטייל בהודו לאחר שירותו הצבאי (דאבק, 11:38). מחברי הרשימה מתארים אותו כאדם נדיב, אהוד, מסביר פנים ונעים הליכות שגדל בגרמניה, בסביבה קשה ולא מוסרית, ולמרות זאת שמר על אדיקותו הדתית. אבו ג'עפר יכול היה להשתלב היטב בחברה הגרמנית – הוא למד הנדסה, וסביר להניח שהיה מפתח קריירה נוחה במערב. אולם לאחר שראה את חייליו העלאוים של אסד מתעללים בסונים החליט להגר לח'ליפות האסלאמית ולסייע לה במלחמתה. בהגיעו לסוריה הצטרף ליחידה של לוחמים מוסלמים גרמנים והוכיח את גבורתו בכמה קרבות, אך בסופו של דבר נהרג. כמו בביוגרפיות אחרות בטור זה, גם כאן מושם דגש על הצד האנושי, המוסרי והנורמטיבי של ההרוג, שנשמר מהתדרדרות מוסרית ואף חווה טלטלה דווקא בשל ערכיו הנעלים כאשר ראה את הסבל ואי-הצדק הנגרמים למוסלמים חפים מפשע; בשל כך החליט להתנתק מחייו במערב ולהצטרף לח'ליפות האסלאמית.

גם בתיאור חייו ומותו של אבו שרייח אל-סילאני, יליד סרי לנקה שנהרג בהפגזה על רקה, משרטטת דמות אנושית של אדם בעל חוש הומור ובו בזמן אדוק ביותר (דאבק, 12:57). אבו שרייח, משכיל ששלט בכמה שפות, קרא הרבה ונהג לשוחח עם חבריו על ההג'רה, הג'האד וקרבות אחרית הימים, ואף הטיף להימנעות מהתנהגות לא מוסרית. הוא היה מבוגר מאבו ג'עפר אל-אלמאני, הקים משפחה והחזיק בעבודה נוחה, ובשל מניעים דתיים היגר לשטחי דאע"ש ולקח עמו 16 אנשים, בהם הוריו, אשתו וששת ילדיהם.

מחמד אמזאי, הידוע בכינויו ג'והן הג'האדיסט, (דאבק, 23–22:13) אחת הדמויות השנואות ביותר במערב בשל סרטי עריפת הראשים שהופצו באמצעי התקשורת, היה בן למשפחה כווייתית שהיגרה ללונדון. כמו אבו ג'עפר, שגדל, כזכור, בגרמניה, גם ג'והן הג'האדיסט מתואר כמי שגדל בשכונה ענייה ונחשף להתנהגות לא מוסרית, וגם הוא ניצל מהתדרדרות מוסרית בשל אמונתו הדתית המוצקה. ב-2005 הוא החל לפעול למען מטרות ג'האדיסטיות, ומאז היה נתון תחת מעקב של MI5, שירותי הביטחון הבריטיים, אך הצליח לחמוק מהם ולהגיע לאזורי הקרבות. על עריפות הראשים המתוקשרות מעירים מחברי הטור כמעט כבררך אגב שהוא נהג בחומרה ובאכזריות כלפי הכופרים וכי הרבר עורר זעם ברחבי העולם. אולם, מוסיפים המחברים, היה לו צד לא מוכר: הוא היה רחמן ונדיב כלפי מאמינים. ביחוד בלט יחסו הרחום כלפי יתומיהם של לוחמים שנהרגו בקרבות. כך, למשל, הוא נהג לבקר בן של הרוג ולטייל אתו בגן חיות; יתומים אחרים הוא לימד את הקראן. ב-2015 הוא חוסל באזור רקה, באמצעות כלי טייס בלתי מאויש.

סיפורי הלוחמים האלה חושפים לפנינו את אתוס הגבורה שדאע"ש מטפח. ראשית, הוא מציג את האנשים המצטרפים אליו כמי שניחנו באופי חזק; רבים מהם גדלו בשכונות עוני בערים מערביות ונחשפו להתנהגות

מופקרת, ולמרות זאת הצליחו להימנע מהתדרדרות מוסרית. שנית, הם מתוארים כמי שהינם ערים למתרחש בעולם ומזדהים עם אחיהם המוסלמים הסובלים מהתעללות והרג המוני בסוריה, בתימן, באפגניסטן ובצ'צ'ניה. שלישית, הם נקטו את הצעד העילאי שדאע"ש מנסה לעודד בקרב כל תומכיו – הם היגרו לשטחה של הח'ליפות האסלאמית. כמו בהיסטוריה של האסלאם, וכמו בהיסטוריה של עמים רבים אחרים, לרבות העם היהודי, להתקת מרכז החיים יש חשיבות מכרעת. ואכן, במקרה של שלושת ההרוגים הללו שתוארו בטור "מבין המאמינים יש גברים", ההגירה היא שהעלתה אותם לדרגה האמונית והרוחנית הגבוהה ביותר.

תיאור זה של משספ גרונות כמו ג'והן הג'האדיסט כאדם רחום, מעורר חלחלה וזעם בקורא שאינו מזדהה עם דאע"ש. אולם אם איננו רוצים להסתפק בהבעת שאט נפש, ואם אנו מעוניינים לדעת מה עומד מאחורי האתוס שדאע"ש בונה וכיצד פועלים סיפוריהם של גיבורי תרבות אלה על צעירים מוסלמים, יש לברר כיצד נבנית תפישת העולם שהופכת על פיהם את ערכי המוסר של האסלאם, ומציגה טרוריסטים כלוחמים בשם הצדק.

אמונה ורגש

כאמור, גיוס אנשים למאבק רעיוני אלים, הכולל מעשי התעללות ורצח המוני, איננו תופעה חדשה או נדירה. בחיבורו קיטש ומוות כותב חוקר הנאציזם שאול פרידלנדר על המניעים שהביאו אנשים מן השורה להצטרף לאחת ממכונות ההשמדה הנוראות בהיסטוריה: "כוח המשיכה של הנאציזם היה טמון פחות באידיאולוגיה מפורשת מאשר בכוחם של רגשות, דימויים ותענועי דמיון".² כמו התנועה הנאצית, גם דאע"ש מספק מענה למצוקות רגשיות; בשני המקרים מדובר בתנועות שמשכו אליהן אנשים שחוו השפלה קבוצתית, לאומית או דתית, ובשניהם השפלה זו הצמיחה חזון מגלומני המבטיח למבוזים להפוך לאליטה מוסרית אשר תשתלט על העולם.

ואכן, כבודם הרמוס של המוסלמים הוא מרכיב מרכזי בדימוי העצמי של חברי דאע"ש ומנהיגיהם, המעלים לעיתים תכופות את הטענה כי המוסלמים מושפלים ועליהם לקחת את גורלם בידיהם ולהשיב לעצמם את כבודם. כך לדוגמה הצהיר אבו בכר אל-בגדאדי כי בקרוב "המוסלמי יוכל להתהלך בכל מקום כאדון, בעל כבוד, ונערץ [...]". (דאבק 1:8), ולדברי אבו מחמד אל-עדנאני, דוברו הבכיר של הארגון, דורות רבים של מוסלמים סבלו "מביזוי [...] והשפלה ונשלטו בידי עמים גלויים"; הגיע העת "לנער את אבק הביזיון וההשפלה [...] עידן הכבוד מפציע" (דאבק 1:8). לשיטתם, הכבוד יושב למוסלמים אחרי שדאע"ש, האליטה המטהרת של האסלאם, תמגר את השחיתות שאחזה בו.

אולם לדאבון ליבם של ראשי דאע"ש, רק קבוצה קטנה מקרב הציבור המכנה עצמו מוסלמים מוכנה להתמודד עם הסיאוב הפנימי של האסלאם, ולהיאבק נגד הכוחות המרכאים את המוסלמים. האחרים מתחמקים מעימות זה, ובעיני דאע"ש הם אינם מוסלמים אמתיים, אלא מעמידים פנים, "צבועים" (מנאפקון) – מונח קוראני המתאר אנשים שהתאסלמו אך סירבו להשתתף במאבק נגד אויביו של הנביא. לדברי אבו בכר אל-בגדאדי, מנהיג דאע"ש: "[...] העולם כיום נחלק לשני מחנות (...) ואין בנמצא מחנה שלישי: מחנה

2 פרידלנדר, ש., קיטש ומוות: על השתקפות הנאציזם (כתר, 1985), עמ' 11.

האסלאם והאמונה, ומחנה הכפירה והצביעות" (ראבק, 1:10). בעיניו, הכופרים והצבועים חד הם, שהרי אמונתם של אלה גם אלה פגומה – אולם הצבועים מסוכנים יותר מהכופרים משום שהם מציגים את עצמם כמוסלמים מאמינים, מחדירים לאסלאם רעיונות כפירה ומדיחים את המאמינים האחרים מדרך הישר. רשימת הצבועים בימינו, לשיטתו של אבו בכר אל-בגדאדי, כוללת את השיעים לזרמיהם השונים, את השליטים המוסלמים ואת אנשי הדת המשרתים אותם, ואף את "האחים המוסלמים" ותנועות דתיות דומות שאינן מבינות את חשיבות הג'האד.

שימוש זה במושג "צבועים" מלמד על הישענות על תקדימים היסטוריים מתקופת הנביא; בעיני המנהיגים הרעיוניים של דאע"ש, ההתנסויות שהארגון חווה כיום הן המשך ישיר להתנסויות שהנביא וחבריו חוו במאה השביעית. "ההיסטוריה חוזרת על עצמה, בהתאם לצו אלוהי", קובעים מנהיגים אלה מפורשות (ראבק, 4:32), ובכך הם מעמידים בסיס לדימוי העצמי האליטיסטי של דאע"ש: כפי שהנביא ואנשיו היו הקהילה הנבחרת בראשית האסלאם, כך אנשי דאע"ש הם הקהילה הנבחרת בימינו.

ההקבלה שעורכים מנהיגי דאע"ש בינם לבין קהילת המוסלמים הראשונים עולה גם בהקשר של תפישת ההגירה (הג'רה) – כאמור, מושג יסודי בהגות ובחשיבה ההיסטורית באסלאם. על פי הבנתם של מנהיגי דאע"ש, כשם שהנביא ואנשיו, המכונים מהאג'רון, היגרו ממכה למדינה במאה השביעית, כך חסידיו דאע"ש חייבים להגר מבתיים לסוריה (שאם), שבה מתרכזות קבוצות המהגרים הגדולה בעולם ומכשירה עצמה למלחמות נגד הנוצרים, המכונות "קרבות קץ ההיסטוריה" (ראבק, 3:6). ושוב, כשם שהמהגרים למדינה היו האליטה בימי הנביא, כך המהגרים לדאע"ש הם האליטה של ימינו.

ההשוואה בין דאע"ש לבין הנביא וחבורתו מסייעת למנהיגי הארגון להסביר מדוע הם מתעמתים עם מספר רב של מדינות ותנועות, לרבות תנועות אסלאמיסטיות מיליטנטיות כמו הטליבן ואל-קאעדה. גם בהקשר זה הם ממשיכים – לשיטתם – בדרכו של הנביא: "כשם שחברי הנביא נאלצו להתמודד עם בריתות של קבוצות יהודים, פגאנים וצבועים בקרב אל-אחזאב [=קרב הפלגים], כך המוסלמים המשייכים לדאע"ש מתנגשים עם בריתות של כופרים שיש להם עניין להפיל את הח'ליפות" (ראבק, 11:46). העולם כולו נגד דאע"ש, אבל הם עצמם משוכנעים שאין זו ראייה לשגיאות דיפלומטיות או טקטיות אלא לרמיון בינם לבין הנביא וחסידיו, שהרי שתי הקבוצות מתמודדות עם אותם אתגרים עצמם.

ובכל זאת, למרות ההצהרות הלוחמניות, ולמרות הביטחון העצמי המופגן, מנהיגי הארגון מזהירים שמעמדו איננו מובטח; כדי לשמר אותו, עליו לדבוק בדרכי האסלאם המקורי, קרי, האסלאם של הנביא. לדברי עדנאני, ההצלחה מובטחת לאנשי דאע"ש בתנאי שיתרחקו מעובדי האלילים "ויקבלו בהכנעה את ציווי האל, קטן כגדול" (עדנאני, זו הבטחת האל). הליכה בדרכי הנביא פירושה חיקוי התנהגותם של הנביא וחבריו ויישום חוקי האסלאם כלשונם. כך, אם המשפט המוסלמי מתיר לקחת את נשות האויב לשפחות, אנשי המשפט של דאע"ש יתירו ללוחמיו לקחת להם את נשות היוזידים לשפחות; ואם הם יקיפירו על מילוי צווי הקראן, השיגיהם של הנביא וחבריו, כגון ליכוד שבטי חצי האי ערב לכרי אומה אחת וניצחונותיהם על מעצמות התקופה, יושגו שוב בימינו.

כמו קבוצות אחרות המרגישות רחוקות ורמוסות, גם דאע"ש פועל מתוך תחושת שליחות העומדת בניגוד גמור למעמדו בהווה. וכשם שבמאה השביעית בחר האל בנביא ובאנשיו, שהיו קבוצה קטנה ונרדפת

בתחילת דרכם, וסייע בידם להפיץ את הרת האמתית, כך בימינו בחר האל בארגון הקטן והנרדף המתכנה דאע"ש והוא מסייע בידו לטהר את האסלאם ולהנחילו לעולם כולו.

דאע"ש טובל מבדידותם של הטהרנים, אך הוא מפרש את הרבר כעדות למעמדו כקבוצה מובחרת. על פי הבנתו, הסיבה לתמיכה המועטה בו היא משום שהוא חושף בפני העולם אמת שרוב בני האדם אינם מסוגלים להתמודד עמה. התנהלות זו פועלת כמעין מגנט: צדו האחד מושך אליו קומץ תומכים, בעוד צדו האחר דוחה את מרבית המוסלמים בתבל.

אפוקליפסה: המציאות שמעבר למציאות

חברי דאע"ש משוכנעים אפוא שהם יודעים משהו שהעולם אינו יודע, ואם היה יודע, היה ירא להתכונן בו נכוחה: המין האנושי עומד על סף מלחמות אחרית הימים, המכונות במקורות המוסלמים הקדושים "המלחמות הגדולות" (אל-מלאחם אל-כברא) ומבשרות את הגעתו של המהדי (רמות הרומה למשיח ביהדות אשר עתיד לבוא עם קץ הזמנים). דאע"ש, על פי תפישה זו, הוא נציג האלוהים והטוב הקוסמי, שעתיד להתנגש ולנצח את כוחות הרוע.

החזון האפוקליפטי של דאע"ש מניח את קיומה של מציאות נסתרת שיש לחשוף (זו המשמעות המקורית של המושג היווני אפוקליפסה – חשיפת האמת), ומי שאינו מפענח אותה לוקה בעיוורון. ואכן, המחלוקת העמוקה ביותר בין דאע"ש לבין המין האנושי כולו, מוסלמים וכופרים גם יחד, נעוצה בהבנת ההיסטוריה והמציאות. על פי התרשים האפוקליפטי של דאע"ש, הנביא וחבריו התגברו על יריבים שנהגו מעדיפות מספרית עליהם, ככשו חלקים ניכרים מהעולם הידוע אז והנחילו לאנושות את האסלאם. עם הזמן הלך האסלאם והתדרדר מבחינה מוסרית, נחלש פוליטית ואיבד את מעמדו ככוח השולט בעולם. כיום מוטלת על דאע"ש ואנשיו המשימה לטהר את האסלאם ולהחזירו למעמדו הראוי. באמצעות הטהרות ובניית כוחו הוא יצא ל"מלחמות הגדולות" (אל-מלאחם אל-כברא), ינצח את אויביו ויוביל למימוש החזון האפוקליפטי.

תפישה זו, הממזגת את העבר עם העתיד, מצמיחה פירוש ייחודי להווה. כדי לכנות את הכוח המוסלמי למלחמה הגדולה והמכרעת מקים דאע"ש מחדש את הח'ליפות, מוסד שסימל בעבר את עוצמתם של המוסלמים ואת מעמדו של האסלאם, ואשר בוטל ב-1924, עם התפרקות האימפריה העות'מאנית. הקמת הח'ליפות בידי דאע"ש עוררה סערה בחוגי האסלאם המיליטנטי, ומשכה ביקורת ממרביתם. אולם תומכי הח'ליפות סבורים שבמסגרתה הם בונים את הכוחות שעתידיים להתנגש בצבאות שאר העולם בצפון סוריה, וליתר דיוק בדאבק, עיירה המוזכרת במסורות האפוקליפטיות המוסלמיות כאתר שבו עתידיים המוסלמים להביס את אויביהם (דאבק, 1:40).

לדידם של מנהיגי דאע"ש, קיומה של תכנית אלוהית שרק הם מסוגלים לפענח מייטרת את הניתוחים הצבאיים המקובלים ובשל כך הם פותחים חזיתות לוחמה בלתי אפשריות. על פי מרבית ההערכות, לדאע"ש אין אפילו 50,000 לוחמים והוא מוקף מיליציות עוינות רבות – שיעיות, כורדיות ואף סוניות. סביבו פועלים צבאות חזקים יותר וחזקים פחות, כגון צבא טורקיה, צבא עראק וצבא סוריה. כל הצבאות והמיליציות הללו נתמכים בידי המעצמות אשר שוחקות את כוחו של דאע"ש באמצעות חילות האוויר שלהן. ניתוח רציונלי של מאזן הכוחות היה מוביל את דאע"ש לחפש דרכים להנמכת הלהבות בחזיתות

השונות, אולם דאע"ש מתעלם מניתוח שכזה ומן המסקנות שניתן לגזור ממנו, ממשיך לבצע פיגועי ראויה כגון אלו שביצע בפריז, איסטנבול ובריסל, וכך ממריץ את אויביו ללחום בו ביתר שאת.

על פי דימויו העצמי דאע"ש איננו רק לוחם חופש הנאבק נגד המערב העושק והרודנים הערבים המושחתים. דימוי עצמי "צנוע" מעין זה ניתן לייחס לאל-קאעדה, הפועל בתוך מציאות שבה יעדים צבאיים ופוליטיים והדרכים להשגתם נקבעים על פי הערכות של יחסי כוחות. דאע"ש, לעומת זאת, פועל ב"עולם מקביל" הניזון משתי פנטזיות: האמונה שהוא כל-יכול, והתחושה שבאמתחתו הצדק המוחלט.

פנטזיית העוצמה שהוא מטפח דומה להפליא לפנטזיות של תנועות אפוקליפטיות נוצריות בימי הביניים. בספרו בעקבות המילניום כתב נורמן כהן שאנשי התנועות הללו ראו עצמם כ"על-אנושיים, קדושים ומחוסנים מפני כישלון ומפלה."³ גם התנועות הללו וגם דאע"ש רואים עצמם כמי שנבחרו בידי האל וכמי שנהנים מהנחייתו, ולכן גם כמי שמצויים מעבר למגבלות הטבע וההיסטוריה. פנטזיית הבעלות על הצדק המוחלט מובילה את דאע"ש לתקן את מה שהוא רואה כעוולות, מבלי לתת דין וחשבון לאכזריות בה הוא נוקט. השכנוע הפנימי העמוק בצדקת הדרך מוביל להיפוך מוסרי המתיר ואף מצווה להתעלל ביריבים. ולרצוח אותם בהמוניהם.

הפנטזיות המסמאות את עיני דאע"ש מסבות לו נזק רב כיוון שהן מובילות אותו להתרסקות צבאית ופוליטית. אולם פנטזיות הן גם מקור כוח. כמו כל אמונה, הן מאפשרות לשמר את תחושת השליחות הרעיונית גם בתקופות קשות. כל עוד צעירים מוסלמים יועמו על העוולות הנגרמות להם, לדעתם, אם בידי שליטים מושחתים ואם בידי חברות אירופאיות מתנשאות, וכל עוד הם יחפשו דרכים לתקן עוולות אלו, יהיה מי שיאמץ את הפנטזיות של דאע"ש ויצטרף אליו. גם אם מספרם של אלה זעום לעומת מספר המוסלמים בעולם, די בו כדי לבסס את כוחו של דאע"ש באזורים שהשלטונות המרכזיים איברו בהם את אחיזתם.

הערת סיום

דאע"ש מדמיין את עצמו כאליטה מוסרית שנבחרה בידי האל. למתבונן מהצד אליטה זו פועלת ב"עולם מקביל" המתנהל על פי רציונל פנטזיונרי, השונה בתכלית השוני מזה של מרבית בני האדם. פנטזיות הכל-יכולת והצדק המוחלט, הנמצאות בבסיס תפישתם, צמחו מתוך חשיבה אסלאמיסטית רדיקלית, כאשר נתינים של משטרים רודניים ניסו לחולל שינויים אך נחסמו פעם אחר פעם. ייאושם הוביל להקצנה הולכת וגוברת, והגיע לכך שדאע"ש ניסח תפישת מציאות "מקבילה"; יד ביד עם תפישת מציאות תלושה זו התפתחה גם תפישת מוסר מעוותת, המתייחסת למעשי זוועה כאל פעילות מוסרית שבכוחה להציל את האסלאם ועמו את העולם כולו.

אולם חשוב לזכור שהציבור המוסלמי ברובו המכריע, כולל תנועות מיליטנטיות, דוחה את תפישת העולם של דאע"ש. אזכור עובדה זו לא נועד רק לנקות את תדמיתם של המוסלמים; להתנגדותם של מרבית המוסלמים לדאע"ש יש ערך אסטרטגי, משום שיש בה כדי לסמן אופן התמודדות יעיל עם ארגון זה. כפי שניתן להסיק מן הטענות שהועלו כאן, הזירה החשובה ביותר במאבק נגד דאע"ש היא הזירה הפסיכולוגית,

שבה הצדדים הנלחמים פונים לתמיכת הציבור המוסלמי הרחב. התנהלות נכונה בזירה זו תמוער את מספר התומכים בארגון, וממילא את כוחו והשפעתו.

כדי להתמודד עם דאע"ש יש לזכור שכוחו נבנה מהפצת אשליות – ולאשליות אלה יש לתת מענה. אשליה אחת, שנידונה בחיבור זה בהרחבה, היא אשליית העוצמה. עוצמה מושכת אליה צעירים מתוסכלים וחסרי אונים המשוכנעים שכך ישנו את גורלם וגורל האסלאם בכלל. עם האשליה הזאת ניתן להתמודד חלקית באמצעים צבאיים. הבסתם בשדה הקרב ורדיפת מנהיגיה יפגעו קשות בפנטזיית הכוח ויסבו נזק לכושר הגיוס של דאע"ש; שהרי רוב-רובם של הצעירים המצטרפים אליו מאסו בתחושת הכישלון והתבוסה, וכעת הם רוצים להשתייך לצד המנצח. האשליה השנייה שדאע"ש ניוון ממנה היא דימויו העצמי כנציג האמת והיחיד של האסלאם, בעוד כל המוסלמים האחרים אינם אלא "צבועים" ו"כופרים". עם אשליה זו יכולים להתמודד אך ורק מוסלמים מתונים. כדי לקעקע את יומרתו הדתית של דאע"ש, על המנהיגים הרוחניים של האסלאם להתעמת עם הפרשנויות הדתיות שהוא מציע. כמו כן, על ממשלות המערב למצוא דרכים להקשיב לאנשי הדת המנהיגים את הזרמים המתונים באסלאם ולשתף עמם פעולה.

אולם ההתמודדות עם הפנטזיות איננה מספקת. המציאות הפוליטית והכלכלית שבה חיים אזרחי מדינות ערב מונעת כל אפשרות לתיקון חברתי הדרגתי וחוקי. השחיתות והמנהל הכושל במדינות אלו, לצד דיכוי פעילות פוליטית, דוחף את הצעירים הללו לתנועות קיצוניות. אם משטרים אלו ימשיכו לתת את הטון בעולם הערבי, תפישת העולם של דאע"ש תמשיך להצית את דמיונם של קנאים המוכנים לחרף את נפשם במלחמותיו. במקביל, כל עוד מדינות אירופה לא עושות מאמצים עילאיים לשלב את המוסלמים בחברתם, תחושת הניכור המבעבעת בקרב חלקם תדחוף אותם לידי קיצוניים כגון דאע"ש.

במילים אחרות, הרעיונות והפנטזיות שדאע"ש מטפח ישרדו דורות רבים אם המאבק בו יצומצם לאמצעים צבאיים בלבד. כדי למגר את האידיאולוגיה והחלומות של דאע"ש, על המוסלמים להתמודד עם האידיאולוגיה שלהם, על מנהיגי המדינות המוסלמיות להתמודד עם המציאות הכלכלית והפוליטית שבתוכן הם צמחו, ועל מנהיגי אירופה להתמודד עם הניכור והעוינות של מוסלמים החיים בארצותיהם. כל עוד העולם יתעלם מהאתגרים הללו, יהיה קומץ צעירים מוסלמים אשר ימשיכו לחלום על צדק מוחלט ועל השגתו בסיועם של כוחות על-אנושיים.

ד"ר נמרוד הורביץ

מייסד-שותף של הפורום לחשיבה אזורית ומלמד במחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן גוריון בנגב. תחומי מחקר ובתיבה: תנועות אסלאמיות בימי הביניים ובעת החדשה; אסלאם פוליטי.

nimrod.hurvitz@gmail.com | lizrael@gmail.com

